

Odpusty

w procesie zbawczym
człowieka

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Karol
Godłewski

Odpusty
w procesie zbawczym
człowieka

Wydawnictwo KUL
Lublin 2022

Recenzenci

ks. dr hab. Janusz Lekan, prof. KUL
ks. dr hab. Radosław Kimsza, prof. PB

Opracowanie redakcyjne
Paula Ulidowska

Opracowanie komputerowe
Jakub Kośniewski

Projekt okładki i stron tytułowych
Dorota Woźniak

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2022

ISBN 978-83-8288-067-0

Wydawnictwo KUL
ul. Konstantynów 1H, 20-708 Lublin, tel. 81 740-93-40
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl
<http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa: volumina.pl Sp. z o.o.
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin
tel. 91 812-09-08, e-mail: druk@volumina.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
1. Teologiczne podstawy odpustów	13
1.1. Pojęcie odpustu	13
1.2. Biblijne uwarunkowania odpustów	16
1.3. Historia teologii odpustów	21
2. Uwolnienie człowieka jako cel odpustów	27
2.1. Wina i kara za grzech	27
2.2. Odpust a Kościół pielgrzymujący	31
2.3. Odpust a Kościół oczyszczający się	42
3. Praktyka odpustów w kontekście teologii duchowości	47
3.1. Odpust w służbie pełnego odpuszczenia grzechów	47
3.2. Warunki odpustów	53
3.3. Okoliczności odpustów	59
Zakończenie	65
Bibliografia	67

WYKAZ SKRÓTÓW

- BF *Breviarium Fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, wydanie 3, Poznań 2007.
- BrF *Breviarium Fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, wydanie 2, Poznań 1989.
- DM Jan Paweł II, Encyklika *Dives in Misericordia*, Watykan 1980.
- ID Paweł VI, Konstytucja apostolska *Indulgentiarum doctrina*, Watykan 1967.
- KDK Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, Watykan 1965.
- KK Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, Watykan 1964.
- KKK *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Watykan 1992.
- KPK *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Watykan 1983.
- MC Leon XIII, Encyklika *Mirae caritatis*, Watykan 1902.
- MCC Pius XII, Encyklika *Mystici Corporis Christi*, Watykan 1943.
- OR(pol) *L'Osservatore Romano*, wydanie polskie.
- PM Paweł VI, Konstytucja apostolska *Paenitemini*, Watykan 1966.
- RBL „Ruch Biblijny i Liturgiczny”.
- ReP Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, Watykan 1984.
- RH Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Watykan 1979.
- SRS Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, Watykan 1987.
- UR Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis Redintegratio*, Watykan 1964.

WSTĘP

„Wszyscy zgrzeszyli i pozbawieni są chwały Bożej” (Rz 3,23). Słowa św. Pawła Apostoła odzwierciedlają stan, w jakim wskutek grzechu pierwotnego prarodzców i grzechów uczynkowych wszystkich ludzi od Adama i Ewy po współczesnie żyjących, znajduje się ludzkość i każdy człowiek z osobna. Owo „pozbawienie chwały Bożej”, o którym pisze Apostoł Narodów, niesie za sobą dramatyczne konsekwencje zarówno w odniesieniu do całej ludzkiej społeczności, jak i do jednostki. Każdy bowiem grzech jest oderwaniem się człowieka od Źródła Życia, jakim jest Bóg, oraz zburzeniem porządku i ładu zamierzonego przez Stwórcę.

Kto pochyla się nad naturą tajemnicy grzechu, nie może nie dostrzec tego dwojakiego charakteru jego oddziaływania. Będąc zerwaniem więzi z Bogiem, grzech jest swojego rodzaju „aktem samobójczym”, aktem wypowiedzenia przez stworzenie posłuszeństwa Stwórcy, odrzuceniem Tego, od którego stworzenie pochodzi i który podtrzymuje je przy życiu.

Po wtóre, skoro przez grzech człowiek odmawia podporządkowania się Bogu, ulega zburzeniu także jego wewnętrzna harmonia, wewnątrz człowieka wybuchają rozmaite sprzeczności oraz konflikty. Ten, kto jest zraniony grzechem, nieuchronnie narusza więź łączącą go z całym stworzeniem i poszczególnymi ludźmi. Popada w śmiertelną chorobę duchową, a zatem potrzebuje uzdrowienia¹.

Bóg jednak, będąc wiernym niewiernemu człowiekowi, nie pozostawia ludzkości w tym opłakanym stanie. Już na pierwszych stronicach Księgi Rodzaju, bezpośrednio po opisie obfitującego w zgubne skutki nieposłuszeństwa

¹ Por. ReP, 15.

WSTĘP

Adama i Ewy, następuje pocieszająca zapowiedź potomstwa Niewiasty, które zmiążdży głowę węża (por. Rdz 3,15). Zrealizowała się ona w misterium Wcielenia oraz odkupieńczej Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. W Nim to stworzony przez Boga dla człowieka świat widzialny, który wraz z grzechem „został poddany marność” (Rz 8,20), na nowo odzyskuje swoją pierwotną więź łączącą go z Bogiem, Źródłem Mądrości i Miłości i dostępuje pełnego uzdrowienia².

Dzieło Odkupienia nie dotyczy jedynie stworzenia w ogólności, ale przede wszystkim jest adresowane do konkretnego, uwikłanego w rzeczywistość grzechu człowieka. W swoim niewypowiedzianym miłosierdziu Bóg sprawił, że natura ludzka po grzechu została przeznaczona do jeszcze wyższego celu³. Tak więc „świat, który, jak wierzą chrześcijanie, został stworzony i jest zachowywany dzięki miłości Stworzyciela, popadł w niewolę grzechu, lecz po złamaniu przez ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Chrystusa mocy zła został wyzwolony”⁴.

„Wyzwolenie z mocy zła”, wysłużone przez odkupieńcze dzieło Jezusa, zostało złożone w Kościele – wspólnocie wierzących, na której czele stoją Apostołowie i ich następcy, biskupi oraz współpracujący z nimi kapłani. Oni to otrzymali Ducha Świętego na odpuszczenie grzechów, aby w imię Boże udzielać skruszonym ludziom przebaczenia i pokoju. Stąd też, za każdym razem, kiedy pasterze Kościoła sprawują Sakrament Pokuty, aktualizuje się mająca źródło w Misterium Paschalnym wyzwolenicza moc Chrystusa Odkupiciela. Rozgrzeszenie udzielane w ramach tegoż sakramentu wiąże się ze zglądzeniem winy i związanej z nią kary wiecznej za popełnione, odżałowane i wyznane grzechy. Kościół uczy jednak, że pozostaje jeszcze kara doczesna – drugi, obok winy, skutek nieposłuszeństwa człowieka względem Boga⁵. To pojęcie obejmuje nie tylko cierpienia poniesione na ziemi ze śmiercią łącznie oraz pokutę w stanie pośmiertnego oczyszczenia zwanym *purgatorium*, ale także wszystkie burzące Boży ład konsekwencje, odstępstwa od pełnej troski o człowieka woli Stwórcy wyrażonej w przykazaniach, łącznie z tak trudnymi do zidentyfikowania, a jeszcze trudniejszymi do porzucenia strukturami grzechu.

Chrześcijanin, który stara się wyzwolić z grzechów i ich skutków, nie jest pozostawiony sam sobie. Z pomocą przychodzi mu Kościół święty, wyposażo-

² Por. RH, 8.

³ Por. KKK, 412.

⁴ KK, 2.

⁵ Por. KKK, 1472; 1473.

ny w pochodzącą od Chrystusa władzę „związywania i rozwiązywania”⁶ i szafujący dobrami, które dzięki zasługom Syna Bożego, Najświętszej Maryi Panny i wszystkich świętych, spoczywają w jego „duchowym skarbcu”⁷. Czerpiąc z niego, udziela zniewolonemu konsekwencjami grzechu człowiekowi daru uwolnienia i duchowego uzdrowienia z ran zadanych przez własne nieposłuszeństwo. Ów dar samego Chrystusa Pana, dystrybuowany przez Kościół, nosi miano odpustu⁸.

Niniejsza praca stanowić będzie refleksję nad samą rzeczywistością odpustu, jak też nad jego duchowo-uzdrowieńczym sensem. Powodem wyboru właśnie tej, a nie innej tematyki jest dosyć marginalne traktowanie tego sakramentalium zarówno w refleksji teologicznej, w katechezie, jak i w praktyce duszpasterskiej, co skutkuje niejednokrotnie pozbawieniem wiernych wiedzy o ogromnym skarbie, który jest w zasięgu ich ręki, a który może stać się nieocenioną pomocą do pełniejszego wyzwolenia z „dawnego człowieka” (Ef 4,22) wraz z tym wszystkim, co się na ów biblijny termin składa i przyobleczenia się „w człowieka nowego” (Ef 4,24), wyzwolonego spod prawa grzechu i śmierci.

W pracy zostaną poddane analizie następujące źródła: w pierwszej kolejności Pismo Święte, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, *Kodeks Prawa Kanonicznego*, dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz kluczowa dla niniejszych rozważań Konstytucja Apostolska św. Pawła VI *Indulgentiarum doctrina*, a następnie literatura źródłowa oraz pomocnicza. W efekcie zostanie wydobyta synteza współczesnego nauczania Kościoła i refleksji teologów dotycząca odpustu jako takiego oraz jego implikacji w życiu duchowym.

Pierwszy rozdział niniejszej publikacji zostanie poświęcony teologicznym podstawom katolickiej nauki o odpustach. Zostanie ona wydobyta z Objawienia Bożego, na które składa się zarówno Pismo Święte, jak i Magisterium Kościoła. Podjęta zostanie również próba osadzenia współczesnej orientacji teologicznej w dziedzinie odpustów w historii myśli teologicznej w zakresie pokuty w jej najogólniejszym zarysie. Rozdział drugi zaś zostanie poświęcony ukazaniu celu odpustów, jakim jest uwolnienie człowieka, zarówno tego, który pielgrzymuje jeszcze na ziemi, jak i tego, który oczekuje w czyśćcu na ostateczne i wieczne spotkanie z Bogiem. Rozdział trzeci to próba refleksji nad założeniami kościelnej praktyki odpustów w kontekście życia duchowego chrześcijanina.

⁶ Por. KKK, 1478.

⁷ Por. KKK, 1476.

⁸ Por. KKK, 1471.